

Дерев'янюк Є.Є.

студентка,

*Національна академія образотворчого мистецтва
та архітектури*

ОБРАЗИ ТВАРИН У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ІЛЮСТРАТОРІВ 1990-2010-Х РОКІВ

Образи тварин в дитячій літературі існували завжди. Зараз складно знайти дитячу книгу без яскравих ілюстрацій тварин. Дитяча уява оживляє навіть будь-який неживий предмет, але особливу увагу діти приділяють образам тварин. Вони прагнуть бачити усі людські риси, емоції, поведінку в будь-якій тварині в їхній улюбленій казці.

«У 1990-ті роки вітчизняне книговидавництво мало цікаву історію: з одного боку – політ фантазії, з іншого – хаос і безгрошів'я» [2, с. 1], але талант українських ілюстраторів складно було сховати. Особливістю ілюстрації радянських часів поруч з ідеологічними настановами з незмінним прочитанням творів було урізноманітнення візуалізації літературної основи. У 1990-х роках налагоджується рівноправ'я в діалозі «письменника і художника»: художник стає не просто співавтором, а часто навіть автором літературного проекту. Налагоджується і діалог між «читачем і ілюстратором», а точніше «читачем-дитиною». У дитячій літературі, ілюстрації, зокрема тварин, починають зацікавлювати дітей своєю унікальністю. Це час, що тяжіє до експериментів, новітні видавництва стають на ноги, формується свобода художнього висловлювання. У 1990 році такий показник в радянській Україні сягав 3,2 книги на одну особу [5, с. 7]. Починаючи з 1992 року українська книга почала оподатковуватися на рівні з будь-якими іншими товарами масового споживання, що сприяло зародженню у цей період затьожної кризи галузевого ринку. Результат непомірних податків вважають однією з основних причин критичного стану видавничої справи [6], але у 2000-х роках помітно збільшується кількість видавничих форматів: конкурсів, фестивалів, видавничих форумів. І все ж, як зазначено у дослідженні І.М. Копистинської [4], попри затьожну кризу галузі (книговидавництво наприкінці 1990-х-початку 2000-х років знаходилося в умовах справжнього колапсу) книжковий ринок України поступово еволюціонував і сьогодні його структура кардинально

відрізняється від структури радянського зразка. Такі зміни в українському книговидаванні дозволяють спостереження за розвитком дитячої ілюстрації.

Аналіз публікацій останніх досліджень та книжкових творів вітчизняних художників, дають уявлення щодо розвитку способів відображення в зображенні ілюстратором персонажів дитячих творів таких як алегоричність, символізм, народні мотиви, міфічний реалізм, а також найголовніше, що подобається і зрозуміле дітям – людяність, характер в образах тварин.

З висновків аналізу дослідження Т. Негоди [1], зрозуміло, що ілюстратори дитячої літератури – це особлива каста творчих людей, що живуть в своєму казковому яскравому світі.

Відома художниця Наталья Діденко персонажів (тварин і людей) найчастіше малює зі своїх знайомих. «Уявляю якогось приятеля і втілюю типаж на зображенні. Мені простіше передати характер героя, спираючись на знайомих людей. Потім показую друзям – ось, цього котика з тебе малювала», – зізнається художниця. Ілюстратор все життя малює для дітей. В творах художниці яскраво спостерігається людські прояви характеру в персонажах – тварин.

Відомий своїми образами тварин – Кость Лавро, сам зізнається про себе: «Хоча про мене давно слава ходить як про зоохудожника – за своє життя чимало котиків-лисичок намалював. «Візитною карточкою художника стали зайці», найвдаліші тваринні образи. Всі звірі ілюстратора з відповідним характером, що так притаманні людям. Людська психіка, зокрема дитяча сприймає світ через образи, символи. Багато дослідників книги, зокрема С. Лангер говорив про потребу в символізації в художніх творах [7, с. 42], що «символ і значення творять людський світ більшою мірою, ніж відчуття». Так символи людських рис в образах тварин К. Лавро передає через характер персонажів, на основі чого твори художника можливо впізнати за власним неповторним стилем. Деякі видавництва, за словами українського ілюстратора, Марії Білій, саме за художниками з таким особливим «дитячим» баченням співпрацюють: «Підбирають майстрів з характером, під свій стиль і почерк, і в результаті книжку «Веселки» від «Абабагаламага» відрізниш з першої сторінки».

Дитячі малюнки, на думку Т. Негоди [1], – нескінченність для самовираження, адже ніхто не зможе зрозуміти, як повинні виглядати вигадані герої. Марія Біла прийшла в ілюстрацію прямо з дитячого

колективу: по роботі часто доводилося влаштовувати для дітей творчі майстер-класи, і часто – з малювання. Зараз вона – автор багатьох дитячих розмальовок та ілюстрацій, казок і розвиваючої літературою для дітей.. Спілкування з дітьми, навчило її головним принципам роботи для маленького споживача: не намагатися нав'язати дорослі смаки і залишати в зображенні простір для фантазії. На основі цього спостереження художниця створила «розмальовки-антистрес», що зараз є дуже популярними серед молодшої аудиторії. Важливим моментом, для ілюстрування дитячої літератури є пізнання психології дитини, її світосприйняття. Гарним поштовхом для аналізу дитячої психіки є контакт з нею, досвід співпраці і творчого процесу навчання. Як зазначено у статті Т. Негоди [1], слова Наталії Діденко: «щоб малювати для дітей, потрібно якесь особливе будова психіки – робити це зможе не кожен».

Мета статті – проаналізувати еволюцію образів тварин в ілюстраціях українських художників в «часи змін» для вітчизняного книговидання, їхній вплив на дитячу аудиторію.

З огляду на політичну ситуацію 1991 р., зрозуміло, що українська тематика тих часів була провідною в книжкових ілюстраціях дитячої літератури. У більшості творів звірі були представлені «українцями», одягненими відповідним чином, а, наприклад, образ «кота» – «московським чиновником». Так, оформлення книги «Фарбований лис» І. Пеніком – справжній національний карнавал: хустки, капелюхи, жупани, в яких були вдягнуті звірі утворюють яскраве видовище, переходячи зі світу людей у світ звірів.

Якщо європейські та американські видавництва прагнуть бути самобутніми і вимагають від художників оригінальності, новинок, то українські, за словами художника, осучаснював повільно і замовляють те, що продавалося багато років і точно купиться в майбутньому. Як зазначено у статті Т. Негоди [1]. «Головна вимога – без сміливих експериментів, але так, щоб знайому до болю казку все одно хотілося купити через стиль оформлення або свіжої подачі персонажів – в сучасних нарядах, наприклад», – пояснює Кость Лавро.

Велику увагу необхідно приділити початку розвитку українських книговидань, особливо з 1991 по 2013 роки, коли раніше дефіцитні дитячі книжки почали видаватися досить великими накладками. В Україні, як стверджує С. Пилипенко [4, с. 1–4], силами поета Івана Малковича створено одну з найперспективніших книговидавчих марок.

«А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», що перетворила дитячу книжку на модний і популярний товар. Іван Малкович будував свій бізнес крок за кроком і починав з абетки. Перше видання «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ» – «Українська абетка» 1992 року з ілюстраціями В. Харченка, де кожна буква створювалась завдяки зображенню тварин. Залучаючи до роботи двох художників світового рівня – Костя Лавра і Владислава Єрка, І. Малкович видає «Котик та Півник», «Снігова королева», «Улюблені вірші», «Пан Коцький», «Казки Туманного Альбіону», що стають справжніми шедеврами книговидавництва.

Крім того, І.М. Копистинська підкреслює [4, с. 299], що окремі видавництва почали відкривати власні книжкові кіоски, а більш потужні структури – власні магазини. Це й поклало початок запровадженню нових форм книготоргівлі. На цій хвилі розвитку можливо проаналізувати ілюстрації художників із зображеннями тварин.

Так, зображення персонажів-тварин у виконанні В. Єрко ми бачимо і на розворотах «Снігової Королеви»: вірний олень ніжно тулиться до дівчини серед лютого морозу; великий ворон в чоловічому вбранні жупані з крихітними деталями. Яскравим доказом унікальності творів, їх розуміння і популярності серед читачів завдяки тонкому алегоричному зображенню тварин В. Єрком стало отримання нагород, серед яких Гран-прі національного конкурсу «Книга року-2000», перемога в номінації «Найкрасивіше видання» національного конкурсу «Книга року-2000» та багато інших.

Хоч і більшість тварин у семитомних пригодах «Гаррі Поттера» фантастичні, В. Єрко зображував їх максимально реалістично, поєднуючи знайомі риси живих істот, які бачили в житті читачі. Сова – жива «пошта» для чарівників. Гедвіга – улюблениця головного героя, «кружляла» на обкладинці книжки. Велику роль грають «перетворення» людей на тварин, що вказують на особливості характеру персонажів. Волелюбність, жага діяти і допомагати увиразнена в образі вічно відданого пса: Сіріус Блек намагається втекти з в'язниці і допомагати своєму хрещеному – Гаррі.

Ще одна з найкращих дитячих книжок 2001 року – «Аліса в країні чудес», ілюстрована також В. Єрко. У цій чудовій казці персонажі-тварини, грають велику роль. Читач починає «бігти за кроликом», ще з самого форзацу. Завдяки ілюстрації Владислава Єрка всі тварини вдягнуті в людські одяги, що надає їм людських рис і робить їх людьми. На обкладинці «Аліси в Задзеркалі»: Єдиноріг і Лев в середньовічному

вбранні ведуть активний діалог, жестикулюючи «руками», а посеред них – маленька Аліса пильно спостерігає за ними. У співпраці з видавництвом «Софія» В. Єрко випускає окремий альбом ілюстрацій, пояснюючи це тим, що при багаторазовому збільшенні в ілюстраціях автора виявляються все нові й нові деталі. Ілюстрації В. Єрка – великий внесок в історію дитячої ілюстрації. Його стилістика зображення тварин вирізняється деталізацією і чуттєвістю живих образів.

Відома своїми творами з помітною алегоричністю – Наталія Кохаль. Її ілюстрації відрізняються самобутнім стилем, декоративністю персонажів, настроєвою характеристикою. Ілюстрації Наталії Кохаль є родзинкою казки «Залізний вовк». Вигадливі ілюстрації художниці із таким собі стимпанковим вовчиськом і гуцульським царевичем. Образ вовка «залізна» опора для головного героя казки, який шукає золоту пташку, а вовк допомагає йому знайти її. «Залізність» шерсті вовка художниця зображує металевими ворсинками, що дає уявлення дитині про «металевий одяг» вовка. Цей образ є прикладом поєднання непеєднуваного, матеріал неживого в образі живої тварини надає казковості та фантастичності ілюстраціям, що так полюбляють діти.

У 1990-х роках стали також відомими чимало інших українських ілюстраторів: роботи С. Караффа-Корбут «Лісова пісня», ілюстрації твору «Пан Коцький» 1991р., Е. Кирича, ілюстрації «Івасика-Телесика» С. Гелембовської, «Курочка Ряба» В. Єрко та інші. Чималий «зоопарк» розмістився на сторінках абетки у виданні 1994 р. з ілюстраціями Т. Тарнавського. Ілюстрації Вікторії Ковальчук подібні до міфічного реалізму, наповнені символічними образами тварин. Цікавий також образ «Мухи-цокотухи» в ілюстраціях Оксани Ігнащенко, «Голуб'ята і бадьорий слоник» Олександра Кошеля. Усі ілюстрації до цих творів унікальні зображенням персонажів-тварин, які характерні лише українським художникам у «часи змін».

Отже, можливо зробити висновок, що подолавши кризу 1990-х років, українське книговидання засвідчило позитивні зрушення. Створюються інноваційні українські видавництва. Особливу світову популярність отримують наші вітчизняні ілюстратори, завдяки характерним для них засобам відображення тваринних образів: алегоричність, міфічний реалізм, символізм. Образи тварин у роботах українських художників користуються особливою популярністю, оскільки наділені людськими рисами, що виховує розуміння у дітей природнього зв'язку між людьми і тваринами.

Список використаних джерел:

1. Рембрандти для дітей: чим живуть українські художники-ілюстратори. Т. Негода. 2016. Газета «Сьогодні».
2. Химерні і суворі дитячі ілюстрації 90-х /за ред. А. Гарбузова. Київ : Амнезія, 2019. С. 1–5.
3. Пилипенко С. Історія успіху. «Іванова справа». «Твій номер», № 7, 2008. Київ. С. 1–4.
4. Копистинська І.М. Функціонування книжкового ринку України в умовах переходу від планової до ринкової економіки. Науково-інформаційний вісник. 2013. Вип. 8. С. 299.
5. Друк України (1986–1990 рр.) : Стат. зб. / Уклад. Т. Броніцька, О. Журба. – К.: Кн. палата України, 1999. С. 7.
6. Державна програма розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року від 28 лютого 1995 р. № 158/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.kiev.ua/cgi-bin/putfile.cgi>
7. Лангер С. Философия в новом ключе: Исследование символики разума, ритуала и искусства. М.: Республика, 2000. С. 29–42.

Джима І.В.

студент,

Київський університет імені Бориса Грінченка

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Складовими елементами створення сакрального мистецтва є символ, образ, канон і сакральна геометрія. Розвиток даних елементів показує розвиток всієї системи сакрального мистецтва. Від так:

1. Символ – це перший елемент, на якому формувалася вся культура людства. Все почалося із символів. Для того, щоб узагальнити певну культуру, або відокремити її від іншої, або дати їй назву, необхідно проаналізувати історичну складову, релігійну та мистецьку.

Первісне мистецтво базувалося на примітивних спробах відображати дійсність. Однак, це фундаментальні знання, які показують, що мова може мати різні форми, але зображення предмета однакове для двох суб'єктів, які споглядають його.